

**MINTAQADA TURISTIK KOMPLEKSLARNING SHAKLLANTIRILISHING
MINTAQQA IQTISODIYOTIGA IJTIMOIIY-IQTISODIY TA'SIRI**

Doktaranti Akromova Muxlisa Saidmuxtor Qizi

**THE SOCIO-ECONOMIC EFFECT OF THE FORMATION OF TOURIST
COMPLEXES IN THE REGION ON THE REGIONAL ECONOMY**

Doctor Akromova Mukhlisa Saidmukhtor's Daughter

Scientific Research Institute for Studying
Problems of Cultural Heritage Objects and Developing Tourism

**MADANIY MEROS OBYEKTALARI MUAMMOLARINI O'RGANISH VA
TURIZMNI RIVOJLANTIRISH ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI**

Anotatsiya:

Maqolada turistik kompleksning samarali ishlashi mintaqqa iqtisodiyotiga va uning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar va sharoitlar tavsiflangan hamda iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirning asosiy tarkibiy qismlari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: mintaqaviy turizm kompleksi, turizm, samaradorlik, iqtisodiyot, ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlik, daromad, infratuzilma, landshaft loyihasi, korxona, omillar, sharoitlar, rivojlanish.

Abstract:

The article describes the factors and conditions that affect the effective operation of the tourist complex on the economy of the region and its socio-economic development, shows the main components of the economic and social impact.

Keywords: regional tourism complex, tourism, efficiency, economy, socio-economic efficiency, income, infrastructure, landscape project, enterprise, factors, conditions, development.

Hozirgi kunda turizm barcha bog'liq infratuzilmaning rivojlanishiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadigan ijtimoiy-iqtisodiy hodisa sifatida qaralib kelinmoqda.

Zamonaviy turizm transport, ijtimoiy va xizmat ko'rsatish sohalarining yuqori darajada rivojlanishiga asoslanadi, bu esa oxir-oqibat uni iqtisodiyotning yuqori daromadli tarmog'iga aylantiradi. Shu bilan birga, xalqaro miqyosida turizm nafaqat iqtisodiy o'sish, valyuta tushumlari va bandlikni oshirish nuqtai nazaridan, balki ekologik, madaniy va ijtimoiy ong, tinchlikni mustahkamlash va xalqaro hamkorlikni tan olish nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyatga ega bo'lgan eng istiqbolli faoliyat sohasi sifatida tan olingan[1].

Bundan tashqari, mintaqaviy sayyohlik majmuasining ishlashi mintaqa byudjetiga katta daromad keltirishi mumkin. Turizm sohasi kompleks bo'lib, transport, aloqa, savdo, suvenir mahsulotlari ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish sohasi, umumiy ovqatlanish, qishloq xo'jaligi, arxitektura- qurilish va boshqalar kabi turizm bilan bog'liq iqtisodiy faoliyat sohalarining rivojlanishiga rag'batlantiruvchi ta'sir ko'rsatadi. Bu esa tog'ridan to'g'ri mintaqalarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining harakatlantiruvchi omillaridan biriga aylanadi.

2017 yilda O'zbekistonga 2,7 mln nafar turist kelgan bo'lsa, o'tgan 2022 yilda ularning soni 1,9 barobarga o'sib, 5,2 mlnni tashkil qildi. Bu koronavirus pandemiyasidan chiqqan, 2021 yilda 1 mln 880 ming nafar sayoh tashrif buyurgan O'zbekiston uchun yaxshigina ijobiy ko'rsatkich. Qolaversa, ichki turizm ko'rsatkichlari ham har yili yuqorilamoqda. 2022 yilda ichki sayohat qiluvchilar soni 2017 yilga nisbatan (10,5 mln nafar) 107,0 foizga o'sib, 11,3 mln nafarni tashkil qildi. Bu yil esa xorijiy sayyohlar soni 7 mln nafarga yetishi prognoz qilinmoqda, 1-rasm[2].

1-rasm. Manbaa, Turizm va madaniy meros vazirligi

Mablag'lar bilan ifodalaydigan bo'lsak, turizm xizmatlari eksporti o'tgan yilda 1,6 mlrd dollarni tashkil etdi (2017 yilda 531 mln dollar). 2019 yilda sayyohlar O'zbekiston shaharlarida o'rtacha 195 dollargacha mablag' sarflab, 2-3 kun qolishgan bo'lsa, 2022 yilda sayohatlar davomiyligi 4-5 kunga, sarf-xarajatlar esa 305 dollargacha oshgan[3].

2-rasm. . Manbaa, Turizm va madaniy meros vazirligi. Turistlar sonining o'sish dinamikasi (3 yillik)

Hozirda yurtimizda:

Joylashtirish vositalari : 1327

Raqamli Fond: 32233

Ikki qavatli yotoq mebeli: 61 727

Oilaviy mehmon uylari: 2 481 ni tashkil etmoqda[4].

Turizm tizimi kamida ikkita asosiy quyi tizimni o'z ichiga oladi: turizm tizimining turli elementlari kombinatsiyasidan iborat ijtimoiy va iqtisodiydir.

Har bir quyi tizim, o'zining ichki murakkabligiga qaramay, yuqori darajadagi tizimning elementidir (ijtimoiy soha, iqtisodiyot va boshqalar). Turizm quyi tizimlari o'zlarining maqsadlariga ega, ular bir vaqtning o'zida turizm tizimining maqsadlari bo'lib, ular bir-biri bilan uyg'un va muvozanatli, quyi tizimlarning elementlari harakatchan, bir quyi tizimdan ikkinchisiga o'tishi mumkin, turizm tizimining hozirgi ehtiyojlari va vazifalariga qarab turli xil holatlar va xususiyatlar bilan ajralib turadi.

Turizmning asosiy quyi tizimi ijtimoiy quyi tizimdir. Turizmning ijtimoiy quyi tizimi nafaqat jamiyatning ijtimoiy tarkibiy qismiga ta'siri orqali namoyon bo'ladi, balki davlat va munitsipalitetlar, davlat byudjetdan tashqari jamg'armalari va ish beruvchilar mablag'lari ko'magida notijorat sektor sifatida faoliyat yuritadigan ijtimoiy turizm tizimini yaratadi. Ijtimoiy tizim tarkibiga davlat va shahar turizmini boshqarish organlari, turizm sohasida davlat xizmatlarini ko'rsatadigan davlat va shahar korxonalari va muassasalari, notijorat ta'lim va ilmiy tashkilotlar, aholiga ijtimoiy xizmat ko'rsatish muassasalari, sanatoriy-kurort tashkilotlari va boshqalar kiradi.

Har bir rivojlangan rivojlanib kelayotgan davlatning turizm soxasi iqtisodiy quyi tizimining maqsadi, o'z-o'zini rivojlantirishga qodir va iqtisodiy, ekologik, ijtimoiy, madaniy va boshqa turistik tizim maqsadlaridan tashqari amalga oshirilishini ta'minlaydigan raqobatbardosh milliy turizm sanoatini yaratishdir.

Turizmning rivojlanishi tegishli sohalarning rivojlanishiga hissa qo'shganligi sababli, bu bizga mintaqa iqtisodiyotida multiplikativ ta'sir ko'rsatishga imkon beradi, shu jumladan:

- xalq xo'jaligining alohida tarmog'i sifatida sportni rivojlantirishga yordam beradi;
- turar joy va oziq-ovqat mahsulotlarini rivojlantirishni rag'batlantiradi;
- turar-joy binolari va oziq-ovqat mahsulotlarini yuklashning ko'payishi korxonalar daromadlarining o'sishiga olib keladi, bu ularning investitsiya imkoniyatlarini kengaytiradi;
- infratuzilmani shakllantirish va faoliyat ko'rsatish bo'yicha mintaqaviy siyosat maqsadlariga erishishga yordam beradi. Turizmdan olinadigan mablag' avtomobil yo'llarini qurish va rekonstruksiya qilish, yo'l bo'yi landshaft yechimlarini loyihalash hamda estetik jihatdan hamda ekologik jihatdan mukammal yechimga ega bo'lgan landshaft yechimlarini shakllantirishga, aloqa tizimlarini rivojlantirish va yo'l xizmatini tashkil etishga yordam beradi;
- chakana savdo aylanmasi va xizmat ko'rsatish sohasini sotish hajmining o'sishiga bevosita ta'sir qiladi;
- mintaqaning ijtimoiy tarkibiy qismiga ta'sir qiladi (ish o'rinlari sonining ko'payishi, aholi daromadlarining o'sishi, mintaqa aholisining hayot sifatining oshishi);
- tabiatdan foydalanishni ratsionalizatsiya qilishga olib keladi;
- ko'pgina hollarda, biologik resurslardan foydalanishning boshqa turlaridan farqli o'laroq, turizm ularning jismoniy yo'q qilinishiga olib kelmaydi va shu bilan mintaqaning biologik xilma-xilligini saqlab qoladi;
- mahalliy aholining madaniy o'ziga xosligini saqlashga yordam beradi;
- turizm ekologik ta'limning eng munosib shakli hisoblanadi;
- turizm insonning ruhiy va jismoniy salomatligini tiklashga yordam beradi;
- turizmni rivojlantirish uchun yaratilgan infratuzilmadan ham sayyohlar, ham mahalliy aholi ehtiyojlari uchun foydalanish mumkin;
- turizm tovarlar va xizmatlarga ikkilamchi talabni (multiplikativ effekt) hosil qiladi, bu turistik xarajatlar aylanmasi tezligidan kelib chiqadi.
- turizmni rivojlantirish mintaqaviy byudjetga soliq tushumlari hisobidan qo'shimcha moliyaviy resurslarni olish imkonini beradi, ular maqsadli foydalanilganda tarixiy va me'moriy yodgorliklarni saqlash, shaharlar va qishloq aholi punktlarini obodonlashtirishga yo'naltirilishi mumkin.

Adabiyotlar:

1. Виноградова Марина Викторовна, Сервис в России и за рубежом. 2010.
2. <https://uzbektourism.uz/>
3. <https://uzbektourism.uz/>
4. <https://www.hoteliers.uz/en>